

SOCIJALISTIČKI REALIZAM U HRVATSKOJ AMATERSKOJ FOTOGRAFIJI

mr. sc. VLADKO LOZIĆ □ Fotoklub Zagreb, Zagreb

sl.1. U smjeru radilišta, 1953.
Ante Roca
28x39 cm
inv.br. 8/149
1953.g.

sl.2. Vozač, 1954.
Vilko Zuber
30x40 cm
inv.br. 110/2293

Već od najranijih poznatih civilizacija i umjetnost i kultura bile su podvrgavane društvenom diktatu, ako se pod društvom razumijevaju vladajuće strukture. Najbolji primjer za to su stavljanje cjelokupnog života starog Egipta u službu zagrobnog života njihovih faraona, zahvaljujući čemu su izgrađeni grandiozni hramovi i piramide koji još i danas izazivaju naše strahopoštovanje i divljenje.

Gotovo je nevjerovatno da su društveno uvjetovane umjetnost i kultura u najnovijoj povijesti ljudskog roda 20. st. u nekim državama dovedene gotovo do apsurda zahvaljujući upravo barbarskim i zločinačkim ideologijama vladajućih klasa (Mussolini i fašizam u Italiji, Hitler i nacizam u Njemačkoj te Staljin i socijalizam u sovjetskoj Rusiji). U Drugome svjetskom ratu poraženi su i fašizam i nacizam te su s tim porazima dokrajčene i njihove zločinačke ideologije i sve što je iz toga proizlazilo.

Međutim, pobjedom u Drugome svjetskom ratu Sovjetski Savez širi svoj utjecaj na zemlje tzv. istočnog bloka pod svojom dominacijom, kojemu je u početku pripa-

dala i novoosnovana Federativna Narodna Republika Jugoslavija.

Zvuči gotovo apсурdno da je u golemom carstvu još izrazito feudalne Rusije 1918. buknuła prva socijalistička revolucija u svijetu. Ta Oktobarska revolucija presudno će utjecati na svekolika svjetska zbivanja u 20. st. pa možemo reći da nakon Oktobarske revolucije svijet nije više bio isti kakav je bio dotad.

U novoosnovanoj državi SSSR-a mnoge se prilike i odnosi stubokom mijenjaju. Već 1920-ih godina počinje proces nastanka *proleterske proze* koja je imala zadaću da čitatelja vodi u društvenoj djelatnosti¹ i stvara od njega osviještenog pripadnika novoga socijalističkog društva. Prvi kongres Ruskog udruženja proleterskih pisaca, održan godine 1928., čvrsto definira novi sustav normativne estetike, tzv. socijalističkog realizma, kao društveno uvjetovane književnosti. Takve tendencije potvrđuje i Međunarodno udruženje revolucionarnih pisaca na kongresu u Harkovu 1930. (tezama tog kongresa u nas se suprotstavio Miroslav Krleža u

¹ Flaker, Aleksandar. *Povijest svjetske književnosti*. // Knjiga 7., Liber, 1975.

Podravskim motivima), na kojemu su definirana načela, tj. kodificiran socijalistički realizam i tako pretvoren u državnu umjetnost. Daljnji korak bila je, pod osobnim Staljinovim diktatom, odluka CK SKP(b) iz 1932. o raspuštanju svih dotadašnjih književnih, ali i umjetničkih organizacija, uz potporu autoriteta Maksima Gorkoga i uz stvaranje platforme socijalističkog realizma, s razradom *metode* kojom su se trebali voditi članovi Saveza sovjetskih pisaca. Ta je organizacija utemeljena 1934. na kongresu na kojemu su svoje referate održali Gorki, ali i partijski vođe Nikolaj Buharin, Karl Radek i Andrej Ždanov. Rezultat svega toga bio je zaključak da socijalistički realizam ima zadaću da *istinitost i povijesnu konkretnost umjetničkog prikazivanja mora spajati sa zadaćom idejne preobrazbe i odgoja trudbenika u duhu socijalizma* (Statut SSDP-a). Tako su postavljene norme socijalnodidaktičke književnosti.

Od nove društveno kontrolirane i dirigitirane socrealističke književnosti kao moćnoga propagandnog oružja vladajuće partije pa do proširenja tog diktata na cjelokupnu kulturu i umjetnost bio je još samo jedan korak.

Prema dostupnoj fotografskoj literaturi vidljivo je da je u vremenu prije Drugoga svjetskog rata, potkraj 1930-ih godina, u Hrvatskoj osnovano samo pet fotoklubova (Ivanec, 1931.; Sušak, 1934.; Daruvar, 1937.; Osijek, 1938. i Karlovac, 1941.). Razlozi tako malog broja fotoklubova bili su vrlo jednostavni. U to vrijeme nije bilo državnih dotacija ni državnih organizacija koje bi se brinule o razvoju onoga što će se mnogo kasnije, u drugoj Jugoslaviji, nazvati zajedničkim imenom *tehnička kultura*. Da bi opstali, ti su se predratni klubovi morali snalaziti kako su znali i umjeli. Prema iskazima naših starijih klupskih kolega (Đure Griesbacha, Toše Dapca, Ivana Meda-

sl. 3. U ljevaonici, oko 1965.
Vilko Zuber
29x40 cm
inv.br. 244/5120

sl.4. Na dizalici, 1955.
Ivan Medar
29x39 cm
inv.br. 5/86

ra, Marijana Szaba i dr.) Fotoklub Zagreb tih su godina potpomagali pojedini imućni poslovni ljudi osiguravajući time reklamu sebi i svom poslu.

Drugi svjetski rat uništio je predratne fotoamaterske aktivnosti hrvatskih fotoklubova i Hrvatskoga fotoamaterskog saveza, osnovanoga 1939. godine.

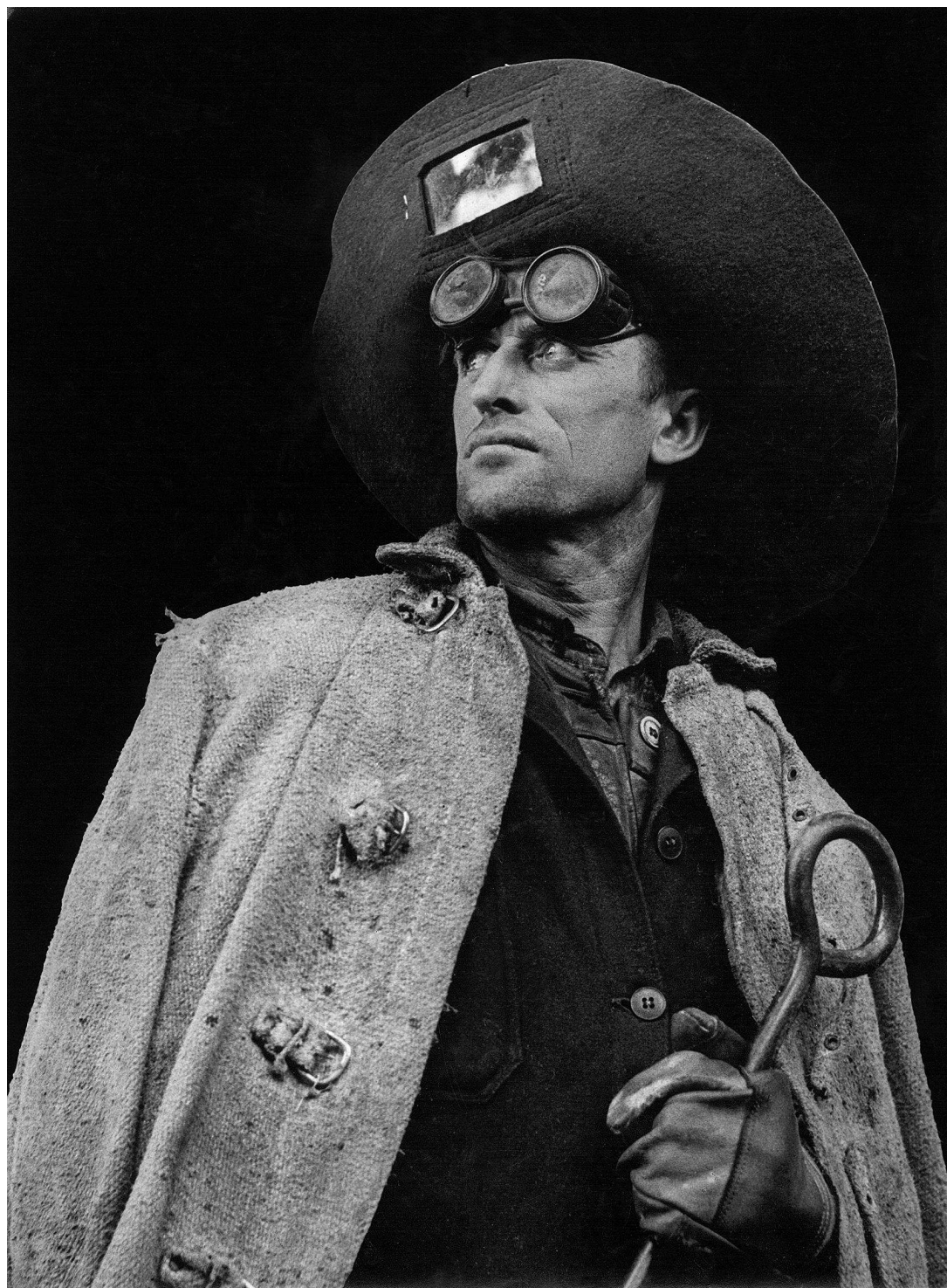
Ponajprije, prestao je postojati Hrvatski fotoamaterski savez. Još 1939., na II. kongresu Međunarodne fotoamaterske unije u Münchenu, planirani se IV. kongres Unije za godinu 1941. u Zagrebu, nije mogao održati zbog početka rata.

Fotoklubovi u spomenutim gradovima također prestaju raditi i samo još u ratnim uvjetima djeluje Fotoklub Zagreb. Takve su bile prilike i nakon Drugoga svjetskog rata.

Ideje o politički funkcionalnoj (angažiranoj) umjetnosti na hrvatskoj su ljevici iskazivane između dva svjetska rata pretežito pod nazivom *novog realizma*, ali se doktrina socijalističkog realizma izrijekom obznanila odmah nakon Drugoga svjetskog rata referatom Radovana Zogovića 1946. godine. Kako je ta doktrina bila normativno-programska, svoj je najdublji i najjači iskaz dobila u književnosti, ali i u likovnoj, filmskoj, fotografskoj, kazališnoj i glazbenoj umjetnosti. U atmosferi revolucionarne stege i poleta mnogi su autori i kritičari pridonosili njezinu promicanju i dnevnoj primjeni.

Nakon kraja Drugoga svjetskog rata i stvaranja nove Jugoslavije nastaju korjenite društveno-političke promjene na tim prostorima. Stvorena je nova državna tvorevina zasnovana na doktrini socijalističkog realizma, po uzoru na "veliki i bratski Sovjetski Savez". To je značilo da će novo društvo morati staviti težište na

sl.5. Ljevač, 1955.
Ivan Medar
29x39 cm
Inv.br. 5/88

2. Osnovan je Savez fotoamatera Jugoslavije. // Fotografija: časopis fotoamatera Jugoslavije, br. 2, Beograd, 1949.

tešku industriju i elektrifikaciju zemlje. Da bi se to moglo postići, trebalo je hitno podići opću tehničku razinu najširih slojeva stanovništva. Logičan razvoj događaja već je 1946. vodio je osnutku komisije Tehnika i šport. U sastavu te komisije ubrzano se osnivaju tzv. savezni odbori za pojedine tehničke i športske grane. Tako je iste, 1946. godine osnovan i Savezni odbor za fotoamaterstvo.² Ubrzo se, već 1948., navedena komisija transformira u nov organizacijski oblik - u Narodnu teh-

niku, unutar koje se već sljedeće, 1949. godine umjesto Saveznog odbora za fotoamaterstvo osniva Foto-savez Jugoslavije. Osnivačka skupština novog saveza održana je 9. siječnja te godine u Beogradu.

Analogno Foto-savezu Jugoslavije, u pojedinim su republikama osnovani i republički fotosavezi.

Sukladno ideološkim postavkama novoga socrrealističkog društva, organizacija Narodne tehnike temeljila

se na najširem sudjelovanju svekolikog stanovništva u izgradnji novog lika socijalističkoga građanina. Citirat ćemo dio teksta iz knjige *30 godina Narodne tehnike Osijeka*, str. 9.: *Osposobljavajući u svojim organizacijama radne ljude i građane, naročito pionire i omladinu, da svestrano u interesu društva iskoriste svoja tehnička znanja i vještine, Narodna tehnika doprinosi odgoju i razvoju socijalističkog duha, jačajući snagu društva i općenarodne obrane zemlje i tekovina socijalističke revolucije.*

Znakovito je da se tako razmišljalo i pisalo još 30 godina nakon osnutka organizacije Narodne tehnike, dakle 1976. godine.

Doktrina stvaranja novoga svjesnog lika socijalističkoga građanina na samom početku, odmah nakon rata, bila je izuzetno tvrda. To najbolje ocrtava uvodnik u prvom broju *Fotografije*, iz 1948.: (...) *Naše novo fotoamaterstvo prekida s preživjelim i starim shvatanjima umjetnosti radi umjetnosti, radom bez sadržaja, sladunjavim i nerealnim prikazima, traženjem efekata radi efekata. Sadašnja fotografija treba da bude verni izraz gigantskih napora naših naroda u izgradnji novog i srećnijeg života.*³

U skladu s takvim direktivama, 1948. u Parizu, na izložbi Međunarodne demokratske federacije žena, na kojoj su, kako se u katalogu navodi, *uzele učešća organizacije naprednih žena iz 43 zemlje*, održana je i *Izložba antifašističke fronte žena Jugoslavije*. Na toj su izložbi prikazane sve etape borbe žena Jugoslavije za oslobođenje zemlje i izgradnju socijalizma. Na jedanaest panoa prikazane su faze te borbe. Da bismo danas sagledali to doba, navodimo sadržaj nekoliko panoa. Na prvom je prikazana predratna borba jugoslavenskih žena protiv fašizma i njihovo sudjelovanje u Narodnooslobodilačkoj borbi (NOB-u). Četvrti pano, primjerice, prikazuje jugo-

sl.6. Novi brod, 1949.
Milan Pavić
29x37 cm
inv.br. 17/349

sl.7. Izgradnja, 60-e
Mladen Popović
30x40 cm
inv.br. 311/6382

slavenske žene u izgradnji socijalizma, da bi na kraju, na jedanaestom panou bile prikazane fotografije s II. plenuma Centralnog komiteta AFŽ-a uz poruku: (...) *Nikakve laži i klevete ne mogu nas odvojiti od našeg Centralnog komiteta sa drugom Titom na čelu; prebrodit ćemo sve teškoće i izgraditi socijalizam - bolju budućnost naše djece.*⁴

Prvo savezno fotoamatersko savjetovanje, održano u ožujku 1948. u Beogradu, među ostalim u svojim zaključcima donosi i ovo: (...) *a) Sistematski stvarati kružoke fotoamatera po preduzećima, ustanovama i školama, u kojima za to postoje uslovi, a naročitu pažnju obratiti stvaranju kružoka pri zadružnim domovima, imajući u vidu da će se u većini zadružnih domova montirati kinoprojektorski aparati. b) U cilju proširenja i idejnog učvršćenja organizacija sva rukovodstva treba da se povežu sa masovnim organizacijama, narodnom vlašću i Jugoslovenskom armijom, a naročito sa sindikalnim organizacijama u vezi zaključaka VI. plenuma Jedinstvenih sindikata Jugoslavije.*⁵

Na V. kongresu KPJ održanome 1948., postavljeni su sasvim određeni zadaci na umjetničkom i kulturnom području, o kojima se u donesenoj rezoluciji kaže:

(...) *3) voditi sistematsku borbu protiv neprijateljskih uticaja u kulturnom životu, protiv bezidejnosti i apolitičnosti, podižući ga na veći idejni i umetnički nivo; (...) 5) ukazivati svestranu idejnu pomoć za razvitak književnosti i svih grana umjetnosti, boreći se protiv dekadentnih i formalističkih shvatanja i tendencija... (...) I naša fotografija, a naročito njen najviši vid - umetnička fotografija, treba da doprinese ostvarivanju nekih od ovih postavki, treba u svom daljem radu da se rukovodi zadacima koje je doneo V kongres KPJ.*⁶

3 Foto informator, br. 1/87., Fotosa- vez Jugoslavije, Beograd, 1987.

4 Bosnar, Josip. *O zadacima fotoamatera u našoj zemlji (uvodnik)*. // Fotografija: časopis fotoamatera Jugoslavije, br.1, 1948.

5 *I. izložba antifašističke fronte žena Jugoslavije* (katalog). Nepoznati izdavač, Zagreb, 1948.

6 *Zaključci sa prvog saveznog fotoamaterskog savjetovanja*. // Fotografija, časopis fotoamatera.

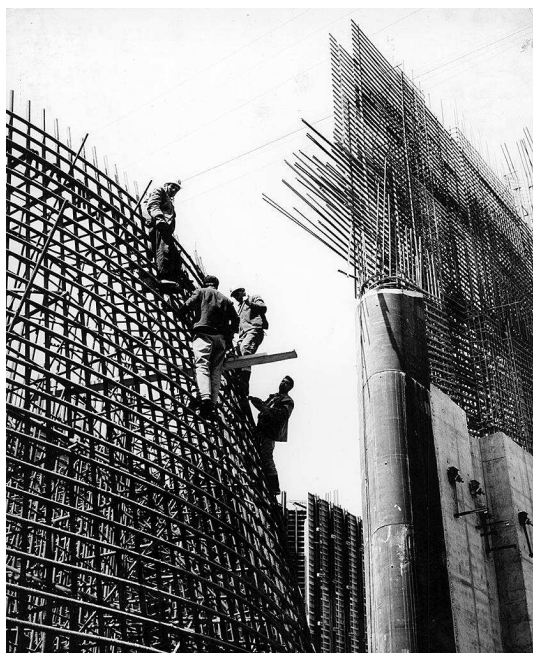
sl.8. H.E.Đerdap, oko 1953.
 Drago Rendulić
 30x40 cm
 inv.br. 194/4073

O stanju duha i o tadašnjoj društvenoj klimi najbolje svjedoči uvodni članak objavljen u *Fotografiji*, u broju za studeni/prosinac 1948. (iste godine kada je održan spomenuti kongres KPJ) pod naslovom *Povodom III saveznog fotoamaterskog savetovanja*. U tom uvodniku se, među ostalim zaključuje: (...) *Sa papira nestaje 'igra svetlosti', 'kič', nestaju 'efekti radi efekata' i razni drugi odrazi buržoaskog shvatanja umetnosti. Polaznje od sadržaja ka umetničkom oformljenju, idejnost - to je*

karakteristika novih fotografija naših amatera.

Na I. izložbi saveza fotoamatera Jugoslavije, održanoj 1949. u Zagrebu, prevladavalo je isto ozračje. U uvodniku kataloga mogu se pročitati sljedeće rečenice: (...) *Ova izložba je spremana u godini kada su fotoamaterske organizacije dovršivale borbu sa starim shvatanjima i u pogledu zadataka fotoamaterskih organizacija i u pogledu uloge fotografije u našoj novoj društvenoj stvarnosti. Ili: (...) Ova se izložba bitno razlikuje od svih*

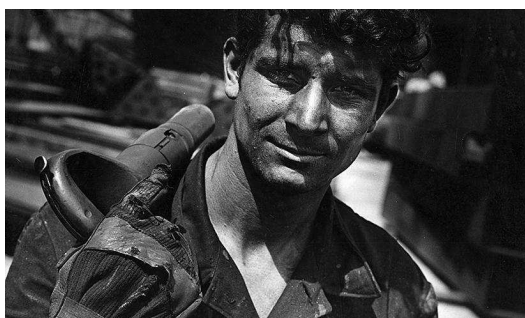
izložbi fotografija koje su priređivane u bivšoj Jugoslaviji. Na njoj je jasno izražen pokušaj da se definitivno prekine s formalističkom i uopće dekadentnom fotografijom. Iz izloženih fotografija se također uočava da su naši fotoamateri sa svojim fotoaparatom zahvatili naš svakodnevni život, približili se s puno ljubavi našim trudbenicima u svim granama društvene djelatnosti i pokušali su kroz fotografiju izraziti duboke socijalno-političke promjene koje su kod nas nastale i uspjehe koje naši narodi, pod rukovodstvom Komunističke partije i druga Tita, svakodnevno postižu u izgradnji socijalizma.⁷

Na naslovnoj stranici kataloga prikazana su dva mlada radnika za tokarskim strojem. U katalogu su reproducirane fotografije: *Trbovljanski črni pionirji*, *Ob partizanskom ognju*, *Majstor Zdenko Kalin* (prikazan pri izradi kipa ratnika), *Ribiči pri delu*, *Novi rezervoari*, *Pri delu* i dr. Samo dvije reproducirane fotografije nisu bile ideološki obojene.

Prikazi te izložbe dani su u *Borbi* od 2. veljače 1949. i u *Narodnom listu* od 2. veljače 1949.

Iz svih navedenih primjera jasno je vidljivo tadašnje shvaćanje vladajuće partije o strogoj provođenju zaključaka o stvaranju nove socijalističke umjetnosti i novog tipa čovjeka.

Pogledajmo stoga što će se tada događati. Poznato je da je bilo koju ideju lakše osmisлити nego ostvariti. Iz prethodnog opisa o fotografskim prilikama u ondašnjoj Kraljevini Jugoslaviji lako se može izvesti zaključak da je broj školovanih i iskusnih fotografa zapravo bio malen - ni desetak organiziranih klubova u cijeloj državi. Obrtnici, koji su se pretežito bavili atelijerskom, ponajviše portretnom fotografijom, nisu imali ni znanja ni iskustva uhvatiti se u koštac sa sasvim novim pristupom fotografiji da bi snimali izgradnju gigantskih tvornica, brana na hidro-

elektranama, gradnju novih pruga i cesta i sl. Najprikladnijim izvršiteljima za realizaciju novih zadataka pokazali su se upravo fotoamateri, ljudi koji su, udruženi u tada malobrojne klubove, njegovali *umjetničku i dekadentnu fotografiju*, upravo onu koju je nova vlast osuđivala, ali koji su "imali oko", iskustvo u odabiru motiva i dovoljno inteligencije da u jednom trenutku spoje dva poturječna pojma. I dogodilo se da su ti ljudi snimili izvanredne fotografije sa socijalističke izgradnje zemlje, ali sukladno svim onim načelima kompozicije što ih je nova vlast oštro osuđivala.

Tako u kritici objavljenoj u časopisu *Fotografija* br. 4 iz 1950., pod naslovom *Dvije izložbe: Izložba M. Pavića u Zagrebu i I. izložba fotografske umjetnosti u Ljubljani*, autor članka potpisan inicijalima L. St., o Paviću piše: (...) *izložba ima daleko veću vrednost od ljubljanske izložbe upravo zato što je zahvatila šaroliko obilje tema socijalističkog preobražaja u našoj zemlji*". No L. St. isto-

sl.9. Pletenje, oko 1965.

Drago Rendulić

30x36 cm

inv.br. 194/4070

sl.10. Sastavljanje kalema za film, oko 1949.

Zlatko Šurjak

30x38 cm

inv.br. 211/4420

sl.11. Brodograditelj, 1954.

Zlatko Šurjak

24x40 cm

inv.br. 210/4409

sl.12. Stupnik, 1950.

Ante Roca

28x37 cm

inv.br. 7/142

⁷ *I. izložba saveza fotoamatera Jugoslavije* (katalog), Nepoznati izdavač, Zagreb, 1949.

sl.13. Pauci, 60-e
Mladen Popović
30x34 cm
inv.br. 311/6384

dobno upozorava da (...) *Milanu Paviću nedostaje još uvek dovoljna dubina kod prilaženja temi, on je još uvek u velikoj meri posmatra sa formalne strane efekta koji bi snimljeni motiv dao na fotografiji.*

Pomnom analizom fotografija hrvatskih autora, a to su pretežito bili fotografi iz Fotokluba Zagreb, objavljenih prvih nekoliko godina izlaženja *Fotografije*, dakle u 1940-ima, dolazimo do zanimljivih zaključaka. Samo je trećina svih objavljenih radova bila po narudžbi vlasti, tj. odgovarala je novoj socrealističkoj stvarnosti. Ostale dvije trećine objavljenih radova predočivale su slobodne teme s umjetničkim ambicijama. Pa i ona režimska trećina bila je izrađena prema svim kriterijima klasične kompozicije i stoga ima izuzetnu estetsku, umjetničku i dokumentacijsku vrijednost.

Socrealistička fotografija, stvarana prema direktivama i diktatu vladajućih društvenih struktura, trebala je postati fotografija sutrašnjice, fotografija novoga, idealiziranog svjetskog komunističkog poretka. Sve su velike diktature zapravo imale slične ideje, ali su sve doživjele jedan završetak. Slično se dogodilo i s jugoslavenskom socrealističkom fotografijom. No u svojim prosudbama danas ipak moramo biti vrlo oprezni kada je riječ o likovnim dometima te dirigitane fotografije. Premda nastala prema diktatu i narudžbama partije na vlasti, osim što je prikazivala trenutke socijalističke izgradnje, ta je foto-

grafija dala i ostvarenja iznimnih umjetničkih dometata. Te fotografije odlikuju sva ona pravila kompozicije koja su tada režimski ideolozi proglašavali dekadentnim i buržoaskim, o čemu će još biti govora.

Za takve naše konstatacije najbolju potvrdu danas nalazimo u nekoliko prvih godišta *Fotografije* iz poratnih 1940-ih i u pregledu tih, danas već požutjelih stranica. Otkrića su upravo iznenađujuća. Činjenica je da su u pomanjkanju fotografija u boji neki autori svoje fotografije tonirali u različitim nijansama, čime su zapravo umanjili njihovu grafičku crno-bijelu vrijednost. No danas, u doba računalne tehnike i njezinih mogućnosti, bilo bi vrlo korisno sve te fotografije skenirati i tako spasiti od zaborava, tonski ih očistiti i prirediti njihovu izložbu. Na njima bi se moglo otkriti mnogo zanimljivih detalja.

Tijekom vremena autori su sami povlačili te svoje socrealističke prvijence i pomalo ih potisnuli u zaborav. O umjetničkim dosegima te vrste fotografije danas možemo prosuđivati na temelju njihovih reprodukcija u časopisu *Fotografija* i u sličnim izdanjima.

Druga savezna izložba umetničke fotografije održana je 1950. u Beogradu, u Umetničkom paviljonu. Začuduje da je tom prigodom tiskan katalog bez ikakva uvodnika ili nečega sličnog. U njemu je samo kataloški popis autora i izloženih fotografija. No i to je dovoljno da se sa-

gledaju opće prilike. Nazivi fotografija najbolje svjedoče o tome. Navest ćemo samo neke: *Izlet pionira*, *Na dan ustanka*, *U laboratoriji*, *Iz fabrike Ivo-Lola Ribar*, *Brigadni sistem*, *Lik radnika* i druge.⁸

III. zvezna razstava umetniške fotografije održana je iste, 1950. godine u Ljubljani, iako nije bilo uobičajeno da se dvije savezne izložbe održe iste godine. Druga je uočljiva činjenica da se u nazivu izložbe upotrebljava i pridjev *umjetnički*. Premda se u uvodniku i dalje spominju već prepoznatljive parole, ta je izložba činila stanoviti zaokret prema slobodnoj i nedirigiranoj fotografiji.⁹ Uz fotografije koje prikazuju izgradnju zemlje, u katalogu su u većem broju zastupljene i umjetničke fotografije.

Ta izložba, premda održana iste godine kao i ona u Beogradu, označila je tihu prekretnicu. Jesu li vodeći ljudi tadašnjega društvenog i partijskog života procijenili da su pretjerali, pa su dopustili povratak umjetničkoj fotografiji, koju su još samo nekoliko godina prije toga oštro osuđivali, pitanje je na koje vjerojatno nikada nećemo dobiti odgovor (osobito ne od tih ljudi jer ih više nema).

Pobuna protiv diktata u umjetnosti nastala je gotovo istodobno sa samim diktatom, o čemu smatram da je bitno nešto više reći.

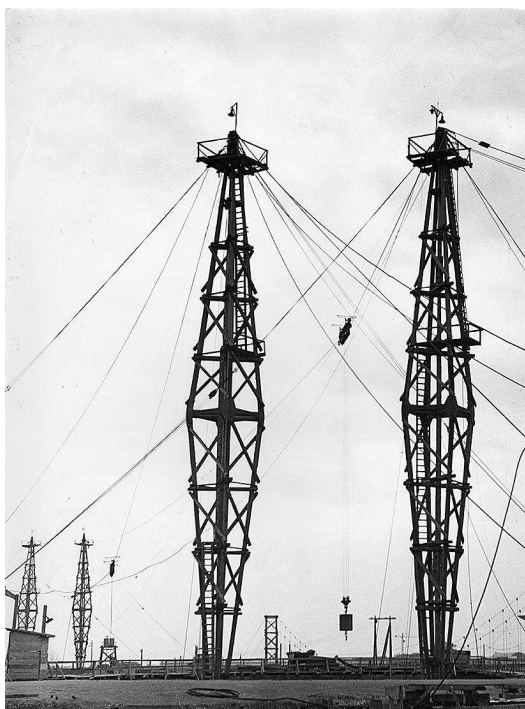
Još 1946., u doba najžešće ideološke kampanje o stvaranju nove socijalističke fotografske umjetnosti, Mjesno sindikalno vijeće u Dubrovniku organiziralo je u dvorani hotela *Pošta* izložbu umjetničke fotografije.¹⁰ Na njoj su izlagali autori iz Dubrovnika, Čakovca, Splita i Zagreba (dva iz Čakovca, deset iz Dubrovnika, jedan iz Splita i dvadeset i jedan iz Zagreba). Autori su izlagali kao pojedinci, a ne kao članovi klubova. Doduše, reprodukcija, u tom malom katalogu nema, ali prema nazivima fotografija možemo naslutiti da je izložba bila daleko od socijalističke ideološke manifestacije. Bila je to svojevrsna vrlo rana pobuna protiv diktata u umjetnosti.

Drugi sličan slučaj zabilježen je 1950. u Ivancu, gdje je održana izložba umjetničke fotografije.¹¹ I taj je katalog malih dimenzija i bez reprodukcija. No prema nazivima fotografija može se izvući sličan zaključak kao za izložbu u Dubrovniku iz 1946. godine.

Na kraju kratkog uvodnika piše: (...) *Vjerujemo da će kritika od nas stvoriti još bolje posmatračke naše stvarnosti, a sama izložba dati potstreka daljnjem i boljem razvitku umjetničke fotografije.*

Glavni udarac i pobuna protiv dirigitane umjetnosti uslijedila je već 1948., dakle, godinu dana prije izlaska prvog broja časopisa *Fotografija*, iz Osijeka. U srpnju 1947. u Osijeku počinje izlaziti novi časopis pod nazivom *Naša fotografija*. Časopis je bio zamišljen kao službeno glasilo svih fotografskih sekcija pri obrtnim zborovima FNRJ, kao i Prosvjetnog odbora fotografa FNRJ. Vlasnik i izdavač časopisa bio je Obrtni zbor iz Osijeka, Sekcija fotografa. U prvim godinama tiskanja časopisa glavni i odgovorni urednik bio je Nikola Szege.

U svom uvodniku prvog broja tog mjesečnika Szege se

sl.14. Gradnja mosta, 1956.
Aleksandar Kuček
30x40 cm
inv.br. 253/5308

nedvosmisleno zalaže za umjetničku fotografiju i kaže: *Taj naš list ima poziv da se bavi uglavnom umjetničkom fotografijom, namijenjen je dakle svakome, koji se interesira za tu granu umjetnosti.*

U to vrijeme bila je to velika hrabrost, što danas treba istaknuti s poštovanjem.

I još samo nekoliko riječi o tom časopisu. U trećoj godini izlaska časopis preuzima i dalje tiska FOZA iz Zagreba, Zadruga fotografskih obrtnika NR Hrvatske. Taj se časopis svojom kvalitetom bitno razlikovao od časopisa *Fotografija*. Pisan latinicom, na hrvatskome književnom jeziku, nije se smio ni mogao dugo održati, pa nakon nekoliko godina prestaje izlaziti.

Bitka za slobodu umjetničkog izražavanja ipak je bila dobivena.

Sukob s Informbiroom i načelni raskid sa staljinizmom nije odmah ukinuo i ključne zahtjeve socijalističkog realizma. Tek je Ljubljanskim referatom Miroslava Krleža 1952. počeo odlučan raskid s idejom politički podređene književnosti i umjetnosti uopće, a postupna je liberalizacija (potkraj 1950-ih i tijekom 1960-ih) dovela do uobličavanja izrazitog otpora svakom političkom podvrgavanju umjetnosti te se otad pojam *socijalistički realizam* upotrebljuje s izrazito negativnom konotacijom.

Međutim, gotovo nema fotografa koji je javno nastupao u drugoj polovini 1940-ih i tijekom 1950-ih a da nije napravio barem neko djelo s obvezatnim obilježjima socijalističkog realizma, ali su se njegovi tragovi zadržali dulje vrijeme. Ta tematski idealizirana komponenta godinama je bila osnovni pratilac gotovo svih ostvarenja na području likovnih umjetnosti, pa tako i fotografije.

Primljeno: 15. ožujka 2014.

8 II. savezna izložba umjetničke fotografije (katalog), Nepoznati izdavač, Beograd, Umetnički paviljon, 1950.

9 III. zvezna razstava umetniške fotografije (katalog), Moderna galerija, Ljubljana, 1950.

10 Mjesno sindikalno vijeće, *Izložba umjetničke fotografije* (katalog), Dubrovnik, 1946.

11 Narodna tehnika, Klub foto i kino amatera, *Izložba umjetničke fotografije* (katalog), Ivanec, 1950.

SOCIALIST REALISM IN CROATIAN AMATEUR PHOTOGRAPHY

From the earliest known civilisations, both art and culture have had to submit to the dictates of society, if the group in power is understood to mean society. After World War II and the creation of the new Yugoslavia, radical social and political changes took place in the area.

A new state formation was created based on the doctrine of social realism. Our new amateur photography broke with the surviving older understanding of art for art's sake, with cloying and unreal depictions.

In the Kingdom of Yugoslavia of that time the number of trained and experienced photographers was quite small; there were not ten clubs in the whole of the state. The artisans, who mainly worked in the studio, mostly with portraiture, had neither the knowledge nor the experience to get to grips with the entirely new approach to photography in order to shoot the development of huge factories, dams for hydroelectric generating stations, the building of new railway lines and roads.

And it was amateur photographers that proved the most suitable executors of the new tasks. These were people who, associating in the then few clubs, had cultivated artistic and decadent photography, precisely that which the new government condemned. And yet they had an eye, experience in the choice of subjects, and were sufficiently smart to be able at a certain moment to join two very contradictory concepts.

And it happened that these people took excellent photographs concerning the socialist development of the country, but in line with all those principles of composition that the new powers that be condemned so vigorously.

Socialist realist photography, created according to the directives and dictates of the ruling social structures, was supposed to become the photography of tomorrow, of the new, idealised, global communist order. All the great dictatorships have actually had the same ideas, but all came to a wretched end. The same thing happened with Yugoslav socialist photography. But in our current assessments we have to be very circumspect concerning the visual competencies of this politically directed photography.

Created according to the dictates and orders of the ruling party though it was, it not only presented the moments of socialist development, but also produced works of outstanding artistry.